

رهبر پلاستیک‌ها

معاهدات اقلیمی زیر سایه نفوذ بزرگ‌ترین تولیدکنندگان صنایع پتروشیمی دنیا قرار گرفته است

بازدید در میانه بحران

تابستان سخت‌تهرانی‌ها آغاز شده و طی ۱۰ روز گذشته شاهد قطعی آب (کاهش فشار آب) در نقاط مختلف هستیم. ایران در پنجمین سال خشکسالی قرار دارد و به همین علت شاهد آن هستیم که موجودی آب در پشت سد های کشور به صورت قابل توجهی کاهش یافته و اگر شرایط این چنین پیش برود احتمالاً در شهریورماه شاهد آن باشیم که قطعی آب به صورت گسترده‌ای در تهران و سایر نقاط کشور اجرایی شود.

مسعود پزشکیان، رئیس دولت چهاردهم دو طرح تأمین آب، از یک طرح راهسازی و نیز آخرین وضعیت ذخیره آبی سد کرج بازدید کرد و در نشست با مسئولان مرتبط استانی، به بررسی راهکارهای تسریع اجرای طرح‌های مورد بازدید پرداخت. وی در بازدید از طرح انتقال آب سد زیاران به بیلقان گفت: این خط انتقال با افزایش حمایت‌ها، اکنون به ۷۰ درصد پیشرفت رسیده و نقش مهمی در تأمین آب شرب البرز و تهران دارد. همچنین، تصفیه‌خانه مهستان در ساوجبلاغ با ظرفیت ۱۰۵ لیتر در ثانیه آماده بهره‌برداری است و نیاز آب شرب چند شهرستان را تأمین می‌کند.

پزشکیان هشدار داد: کاهش شدید بارندگی و افت ذخیره سدهای کرج و طالقان، استان‌های تهران و البرز را با بحران روبه‌رو کرده است. به گفته او، اگر مردم و مسئولان با صرفه‌جویی و تغییر الگوی مصرف همراه نشوند، بحران آبی گسترده‌تر می‌شود. در سال آبی جاری، سدهای تأمین‌کننده آب شرب استان‌های تهران و البرز با کاهش چشمگیر ذخایر روبه‌رو شده‌اند. سد کرج با افت بیش از ۶۰ درصدی و سد طالقان با کاهش ۳۳ درصدی نسبت به سال گذشته، اکنون در وضعیتی شکننده به‌سر می‌برند.

پزشکیان با اشاره به کاهش چشمگیر بارندگی‌ها نسبت به میانگین بلندمدت کشور، نسبت به وضعیت منابع آبی در استان‌های تهران و البرز هشدار داد و اظهار داشت: روند بارندگی امسال حدود ۴۰ تا ۴۴ درصد کمتر از میانگین بلندمدت ۸۰ ساله کشور بوده است و این موضوع تأثیر مستقیمی بر حجم ذخایر سدها داشته و به عنوان نمونه، سطح آب پشت سد طالقان به شدت کاهش یافته که زنگ خطری جدی برای تأمین آب شرب پایتخت و شهرهای اطراف است. پزشکیان با تأکید بر ضرورت مسئولیت‌پذیری نسل حاضر نسبت به آینده تصریح کرد: تغییر الگوی مصرف و بهره‌گیری از کشاورزی هوشمند و پایدار، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر برای حفظ منابع آبی کشور و تضمین زندگی برای نسل‌های آینده است.

اغلب مسئولان عقیده دارند که بیشترین مصرف آب برای مصارف خانگی است، اما بررسی‌ها نشان می‌دهد که مصارف کشاورزی یا حتی صنعتی بیشتر از مصارف خانگی مصرف آب دارند و مسئولان دولتی در گام نخست باید این مصل را سر و سامان دهند. در اصل با اجرای محدودیت‌های خاص باید مصارف کشاورزی کنترل شود و پس از آن به سهمیه‌بندی آب برای مصارف خانگی رسید.

رئیس دولت چهاردهم از سدهای تأمین‌کننده آب تهران و کرج بازدید کرد؛ در حالی که معضل آب تنها مربوط به تهران و کرج نیست و مابقی شهرها نیز با کاهش فشار آب و سهمیه‌بندی مواجه هستند. برای نمونه مثلاً در شهری مثل گنبد کاووس (استان گلستان) که بارندگی‌های کم هم نیست در بعضی مناطق تا ۱۰ ساعت قطعی آب دارند. آیفاء علت کاهش فشار آب را مصرف بیش از حد مجاز می‌داند و بر همین اساس اعلام نموده که ۷۸ درصد خانوارهای تهرانی، بیش از دوبرابر الگوی مجاز، آب مصرف می‌کنند. به گفته منصور بقایی، رئیس آیفای جنوب شرق استان تهران میانگین بارش در استان تهران به ۱۸۵ میلی‌متر رسیده و این در حالی است که جنوب‌شرق استان تهران یکی از کم‌بارش‌ترین مناطق کشور بوده و تهران در زمره ۵ استان اول در کاهش ذخایر آبی قرار گرفته است.

بقایی با اشاره به افت محسوس ذخایر مخازن آب گفت: از ۲۵۰ میلیون مترمکعب ظرفیت طراحی شده، تنها حدود ۲۳ میلیون مترمکعب آب در مخازن باقی مانده و بیش از ۹۰ درصد این ظرفیت خالی است؛ این وضعیت نتیجه سه‌سال‌ها نادیده گرفتن هشدارها درباره مدیریت منابع است.

براساس گفته مدیران بیش از ۹۰ درصد سدها خالی است و با توجه به قرارگیری در فصل تابستان به نظر نمی‌رسد که به همین زودی‌ها شاهد ترمیم شرایط آبی کشور باشیم و ماه‌ها زمان لازم است تا آب نیمی از سدها پر شود. در چنین شرایطی انتظار می‌رود که بازگشت حقایق‌های ایران بتواند به کشور در عبور از این معضل کمک‌شایانی کند.

فاطمه لطفی

مترجم و روزنامه‌نگار

تا اواخر دهه ۱۹۵۰، صنعت دخانیات از ارتباط بین سیگار کشیدن و سرطان آگاهی داشت اما این شرکت‌ها تمام تلاش خود را به کار می‌گرفتند که مقالات تقلبی درباره عدم ارتباط بین سرطان و سیگار منتشر کنند، آنها به‌طور فعال برای بی‌اعتبار کردن یافته‌های علمی تلاش می‌کردند و از درآمد تبلیغاتی خود برای تأثیرگذاری بر پوشش رسانه‌ای و کم‌اهمیت جلوه دادن جنبه‌های منفی سیگار کشیدن استفاده کردند. شرکت‌های دخانیات حتی لابی‌هایی هم علیه مقررات کاهش مصرف سیگار داشتند.

تا سال ۱۹۵۹ ارتباط بین سوزاندن سوخت‌های فسیلی و تغییر اقلیم بر مدیران صنعت نفت کاملاً آشکار شده بود. اما غول‌های بزرگ نفتی برای جلوگیری از تصویب مقررات دولتی، به انکار و انتشار اطلاعات نادرست در مورد تغییر اقلیم پرداختند. این روند حتی تا اواخر دهه ۱۹۹۰ و اوایل سال ۲۰۰۰ میلادی ادامه داشت.

حالا گویا لابی‌هایی همانند لابی‌های صنعت دخانیات و سوخت‌های فسیلی برای یک صنعت دیگر تشکیل شده است: صنعت پلاستیک. بزرگ‌ترین تولیدکنندگان سوخت‌های فسیلی که از بزرگ‌ترین تولیدکنندگان صنایع پتروشیمی دنیا هم هستند امروزه در جهت تطهیر صنایع پلاستیک عزم خود را جزم کرده‌اند. در حالی که تحقیقات علمی از اثرات بسیار مخرب مصرف پلاستیک‌ها خبر می‌دهند و در حالی دانشمندان به صورت مدام ریزپلاستیک‌ها را در همه‌جا از عمیق‌ترین مناطق اقیانوس‌ها در بستر دریا و در بدن ماهی‌ها تا مرتفع‌ترین خشکی‌های زمین از جمله کوه اورست، از بیضه مردان تا مغز انسان‌ها، تا دستگاه تنفسی، تا سیستم گوارش... می‌یابند، اما لابی‌های جدیدی تشکیل شده است که به هر نحو ممکن می‌خواهند در مقابل این حقیقت مسلم ایستادگی کنند و از آن جایی که جیب این لابی‌ها مملو از پول‌های نفتی، توانسته‌اند برای جلوگیری از تصویب قوانین مربوط به پلاستیک حاکمیت خود را در بسیاری از سازمان‌ها و معاهدات بین‌المللی مستحکم‌تر کنند. در صدر فهرست این لابی‌گران، عربستان سعودی نشسته است. به دنبال این کشور، غول‌های نفتی شرق و غرب دنیا قرار گرفته‌اند.

میزان پولی که این لابی‌ها برای بر صدر نشاندن اهداف‌شان خرج می‌کنند رابطه مستقیمی دارد با میزان درآمدهای نفتی‌شان. گزارش‌ها می‌گویند در سال ۲۰۲۴، ایالات متحده با تقریباً ۲۰/۱ میلیون بشکه در روز پیش‌تاز تولید نفت بود و پس از آن عربستان سعودی با ۱۱/۱ میلیون بشکه در روز و روسیه با ۱۰/۷ میلیون بشکه در روز قرار داشتند. این کشورها در صدر لابی‌گران صنعت پلاستیک نیز قرار دارند. اما نقش عربستان سعودی از دیگران بارزتر است.

وضعیت به قدری وخیم شده است که لابی‌های این بازیگران نفتی توانسته‌اند بخش بزرگی از هیئت‌ها و مقامات سازمان ملل باشند که وظیفه آنها تصویب قوانین مربوط به کنترل تولید پلاستیک‌هاست. گویا تاریخ دخانیات و سوخت‌های فسیلی در حال تکرار شدن است و معلوم نیست این بار عمق نفوذ این لابی‌ها تا چه حد خواهد بود.

اقتصاد جهان

عربستان سعودی، دومین تولیدکننده بزرگ نفت جهان. این کشور از طریق شرکت نفتی آرامکو، مالک شرکت پتروشیمی ساییک، یکی از بزرگ‌ترین تولیدکنندگان پلاستیک در جهان است. براساس آمار منتشرشده در وب‌سایت ساییک، این شرکت در سال ۲۰۲۴ ۵۳/۹ میلیون تن مواد مختلف، از جمله پلاستیک، تولید کرد و در فهرست بزرگ‌ترین تولیدکنندگان پلاستیک دنیا، بعد از شرکت سینوپک چین و داوو رده سوم جهان قرار گرفت

چه اتفاقی افتاده است؟

مذاکرات معاهده پلاستیک در ماه اوت در ژنو سوئیس از سر گرفته می‌شود در حالی که پیشتر در دور پنجم مذاکرات در ماه دسامبر نتیجه‌ای حاصل نشده بود. موضوع بحث این است که آیا می‌توان جلوی سیل آلودگی پلاستیکی سرار بر شده به محیط زیست را گرفت یا خیر. اما در کنار سیل آلودگی پلاستیکی، سیلی از لابی‌گران و سازمان‌های صنعتی هم به مذاکرات پیوسته‌اند و آنطور که گزارش‌ها نشان می‌دهد تعداد این لابی‌گران بسیار بیشتر از هیئت‌های کشورها و دانشمندان متخصص حوزه آلودگی پلاستیک است.

وظیفه این لابی‌گران چیست؟ آنها به گروهی از کشورهای نفتی، و در صدر آنها عربستان کمک می‌کنند برای جلوگیری از پیشرفت ملموس در زمینه جلوگیری از آلودگی پلاستیکی محیط زیست، و بخشی از یک «بلوک پتروشیمی» گسترده‌تر هستند که مطالعه‌ای جدید می‌گوید این بلوک تولید پلاستیک را افزایش می‌دهد، هزینه‌های آلودگی را به خارج از کشورهای تولیدکننده تحمیل می‌کند، علم را تحریف می‌کند و برای منحرف کردن مذاکرات اقلیمی لابی می‌کند. اعداد تولید پلاستیک در دنیا بسیار بزرگند. سالانه حدود ۴۵۰ میلیون تن پلاستیک جدید تولید می‌شود و با توجه به نرخ رشد فعلی، تولید آن تا سال ۲۰۶۰ سه برابر خواهد شد؛ ارقامی که نشان از خسارت‌های بسیار بزرگ دارند.

تقریباً تمام پلاستیک‌ها از نفت تولید می‌شوند و انتشار گازهای گلخانه‌ای ناشی از تولید آنها، بحران اقلیم را تشدید می‌کند. پلاستیک و مواد شیمیایی سمی موجود در آن به خاک، اکوسیستم و سلامت انسان آسیب می‌رساند.

دانشمندان هشدار می‌دهند و دولت‌ها به ظاهر در حال یافتن راه‌حل هستند. مذاکرات معاهده پلاستیک بین کشورهای جهان، تحت نظارت UNEP، برنامه محیط زیست سازمان ملل متحد، در حال انجام است. این مذاکرات در سال ۲۰۲۲ آغاز شد و ماه آینده در ژنو ششمین نشست بزرگ آن برگزار می‌شود اما از همان ابتدا، مذاکرات با اختلاف نظر اساسی روبه‌رو بوده است.

بیش از ۱۰۰ کشور و بیش از ۱۱۰۰ دانشمند می‌گویند که محدود کردن تولید پلاستیک برای کاهش مضرات ناشی از آن ضروری است اما این دیدگاه با سد عظیمی روبه‌روست: کشورهای نفتی و تولیدکنندگان پلاستیک؛ این تولیدکنندگان تمرکز باید بر مدیریت بهتر و بازیافت زباله را اولویت خود بدانند.

اخیراً روزنامه گاردین گزارشی از این لابی‌ها تهیه کرده است. دیوید آزولای، وکیل ارشد مرکز حقوق بین‌الملل محیط زیست (Ciel)، حاضر در این مذاکرات می‌گوید: «میزان پلاستیکی که ما امروز تولید می‌کنیم کاملاً غیرقابل مدیریت است. از نظر فنی یا سیاسی، هیچ راهی وجود ندارد که بتوانیم آن را مدیریت کنیم اما هدف شرکت‌ها تولید بیشتر است.» او می‌گوید که فناوری‌های بازیافت گران‌قیمتی که توسط تولیدکنندگان پیشنهاد می‌شوند، «رویا‌هایی جادوگونه هستند».

طبق گزارش سازمان همکاری و توسعه اقتصادی OECD در سال ۲۰۲۲، تنها ۹ درصد از پلاستیک بازیافت شد. آزولای می‌گوید که کشورهای تولیدکننده سوخت فسیلی باید بخشی از مذاکرات پلاستیک باشند اما به باور او این واقعیت که یک گروه بزرگ از کسب‌وکارها و صنایع مرتبط با پلاستیک در این مذاکرات حضور دارند، مشکل‌ساز نیست، زیرا آنها ذینفع هستند. در واقع این گروه قربانیان مشکلی را نشان می‌دهند که خودشان ایجاد کرده‌اند. «در واقع این تولیدکنندگان پلاستیک سال‌ها و دهه‌ها در مورد مشکل و مسئولیت خود دروغ گفته‌اند، اما شرکای قابل اعتمادی برای حل همین مشکلات در نظر گرفته می‌شوند.»

عمق نفوذ جاسوسان پلاستیکی

در مذاکرات مربوط به پلاستیک‌ها UNEP میزبان است و مدیر اجرایی آن، اینگر اندرسن، نقش هدایت‌کننده حیاتی و تأثیرگذاری دارد اما آنطور که گزارش‌ها نشان می‌دهند اندرسن وظایف دیگری هم دارد. در آوریل ۲۰۲۳ بیش از ۱۰۰ سازمان محیط زیستی اندرسن متهم شدند به عدم تلاش مناسب برای اجرای اهداف UNEP. سازمان‌های محیط‌زیستی می‌گویند معلوم نیست چه کسی به اندرسن و دبیرخانه معاهده که مذاکرات را مدیریت می‌کنند، مشاوره می‌دهد. اندرسن معتقد است کاهش تولید پلاستیک باید بر پلیم‌ر خام محصولات یکبار مصرف متمرکز باشد، نه قطعات خودرو و بال هواپیما. دانشمندان اما چنین اعتقادی ندارند. به باور دانشمندان تأثیر زیست‌محیطی پلاستیک‌ها با استخراج و تولید آغاز می‌شود، نه فقط استفاده از آنها.

سازمان‌های محیط زیستی در اکتبر ۲۰۲۴ به آنتونیو گوترش، دبیرکل سازمان ملل متحد و رئیس اندرسن، شکایت کردند که نگرانند اظهارات او «دامنه» پیمان ممنوعیت پلاستیک‌ها را «محدود» کند اما گوترش اهمیتی به این شکایت نداده است.

در مذاکرات بوئسان کره جنوبی، در ماه دسامبر هم ادعا شد که اندرسن به کشورها فشار آورده تا از خواسته‌های خود برای یک پیمان قوی با محدودیت تولید پلاستیک دست بردارند. از این رو باور بر این است که نقش اندرسن با مسئولیتی که دارد در تضاد است.

ظهور رهبر پلاستیک‌ها

واقعیت اما این است که اندرسن در نقش برگزاینده مذاکرات، احتمالاً تنها تا حدی مؤثر خواهد بود. همه کشورها باید به اجماع برسند، اما یک کشور به‌طور خاص به عنوان مانعی برای یک معاهده مؤثر درباره پلاستیک‌ها شناخته می‌شود: عربستان سعودی، دومین تولیدکننده بزرگ نفت جهان. این کشور از طریق شرکت نفتی آرامکو، مالک شرکت پتروشیمی ساییک، یکی از بزرگ‌ترین تولیدکنندگان پلاستیک در جهان است. براساس آمار منتشرشده در وب‌سایت ساییک، این شرکت در سال ۲۰۲۴ در مجموع ۵۳/۹ میلیون تن مواد مختلف، از جمله پلاستیک، تولید کرد و در فهرست بزرگ‌ترین تولیدکنندگان پلاستیک دنیا، بعد از شرکت سینوپک چین و داوو در رده سوم جهان قرار گرفت.

عربستان نقش بسیار بزرگی در مذاکرات معاهده پلاستیک ایفا کرده و از این رو نشریه پولیتیکو در اوایل سال جاری میلادی در گزارشی با عنوان «چگونه عربستان به مشوق پلاستیک در جهان تبدیل شد؟» نوشت: این کشور ثروتمند نفتی، تیمی از مذاکره‌کنندگان سازمان ملل متحد را با زبانی نرم و ملایم با یک دست‌ورکار ساده تشکیل داده: افزایش تولید پلاستیک.

پولیتیکو نتیجه مذاکرات قبلی در باره آلودگی پلاستیک را اینطور

